



## КНИГАТА КАТО СЪБИТИЕ

### Първата антология на българската поезия

Доц. д-р Алберт Бенбасат

#### *Събитието*

В началото на 1911 г.<sup>1</sup> едно издание възбужда духовете на четяща и пишеща България. Това е „Българска антология“, с подзаглавие „Нашата поезия от Вазова насам“, съставена от двама поети: Димитър Подвързачов и Димчо Дебелянов. „Тяхната антология – обобщава в спомените си Стилиян Чилингиров – имаше за цел да представи най-хубавото у нас през един период от време, разбира се, според личната преценка на двамата съставители.“<sup>2</sup>

Понеже е първа по рода си, книгата има двойно значение – и като културен, и като книгоиздателски факт. Погледнато литературноисторически, за около 30 години свободен живот (изключвайки някои тематични сборници и христоматии) друго антологично представяне на новата българска поезия не е правено. Дали изданието е закъсняло или появата му е навременна е въпрос на интерпретация. Но тъй или иначе тук имаме пръв смел опит за равностетка на цял литературен период. Поставяйки начална граница („от Вазова“) и завършвайки отворено към най-младите поети модернисти (Т. Траянов, Н. Лилиев, Д. Дебелянов, К. Константинов), антологията от пръв поглед показва, че не е обикновен сбор от имена и произведения; нещо повече, тя заявява претенции за концептуалност. Много съществено е, че измежду стотиците стихотворци, които със силата на природно бедствие пълнят печат и произвеждат книги, в това издание са подбрани и включени само 38 имена с общо 572 произведения. Което говори за оценка, за индиректна критическа присъда. Защото, както се изразява Атанас Далчев: „Антологията е една форма на критика.“<sup>3</sup> Към

което Гео Милев би добавил: „В края на краищата, всяка антология е отражение на личния вкус и разбиране на съставителя си.“<sup>4</sup>

Нищо чудно тогава, че най-засегнати от появата на „Българска антология“ ще се почувстват тъкмо ония, които остават извън нейните страници. Както и тия, които не са заели подобаващото им – според техните представи – място в нея.

#### *Издателят*

Преди всичко издателят е този, който предвижда необходимостта и в бъдеще време оценява значението на една книга, за да рискува нейното отпечатване и пускане на пазара. „Българска антология“ излиза в стопанисваното от Георги Бакалов книгоиздателство „Знание“. Но още преди да го основе, Бакалов е съставил и издал два тематични сборника с антологичен характер – „Лъчите на поезията“ (1901) и „Към свобода“ (1902), включващи както български, така и чужди поети. Макар обединителна в тях да е гражданско-революционната проблематика и целта да е идеологическо-пропагандна, тук вече е видна културната ориентация на критика издател – към концептуално събиране и обобщаване на натрупания художествен опит. Поради което никак не изненадва фактът, че тъкмо Георги Бакалов ще се захване с издаването и на първата българска поетична антология.

Просъществувало в периода 1905 – 1921 г., книгоиздателство „Знание“ не може да бъде разглеждано еднозначно. Безспорно е, че с огромната си и сериозна продукция то играе значителна културно-обществена ро-

ля. Литературата, която предлага, е изключително разнообразна, а крайностите в тематичната му насоченост са сякаш отражение на крайностите в натурата на самия Бакалов. Критик, преводач, издател, редактор на списания и вестници, заклет социалист по убеждения, той в един и същи момент може да прояви както идеологически догматизъм, така и невероятен усет за литературните стойности. За нашия случай обаче е по-важно, че издателство „Знание“ публикува най-много художествена литература – предимно преводна, но и българска, – организирана в ръководената лично от Бакалов „Универсална библиотека“. Всяко от нейните заглавия носи пореден номер, който в зависимост от обема на книжното тяло може да е двоен, троен, дори и по-обхванет.

### Поредицата и изданието

Именно в поредицата „Универсална библиотека“ е включена и „Българска антология“, като заема цели 9 номера (341–350) от нея и е в обем от 20.5 печатни коли (328 страници). Донякъде изненадващо тук е, че при оформлението на изданието не се залага на уникалността – търсена най-често при поетичните книги, за да се подчертае различието им от останалата литературна продукция, а в случая още по-наложителна, тъй като книгата е първа по рода си. Антологията не се отличава с нестандартен формат, какъвто е например „журналният“ на Яворовите „Безъници“, или квадратният на Пенчо Славейковия „На острова на блажените“, излезли приблизително по същото време. „Българска антология“ не блести нито с лукс, нито с ексцентричност, оформена е пестеливо, даже строго – издавайки обаче издателско-полиграфически професионализъм и вкус.

При конкретния издателски анализ ни очакват големи изненади. Неизвестният типограф (художник не е посочен) на Бакаловата „Универсална библиотека“ е заложил на шрифтова черно-сива корица с декоративни добавки в стил сецесион. Текстовата информация е оброчена от графичен орнамент (овал, „картуш“) с неправилна форма, съдържащ стилизирани растителни мотиви. Първоначалното ми впечатление бе, че този тип оформление силно наподобява типографията на руските „общодостъпни“, „народни“ или „дешевые“ поредици от онова време, което остава характерно у нас за периода от началото на ХХ в. до Първата световна война. За да подкрепя разсъжденията си с примери, потърсих подобни книжни образци. И се оказа, че Бакаловата „Уни-

версална библиотека“ не само наподобява – тя *направо копира и присвоява* оформлението на руската „Универсална библиотека“, издавана по същото време в Москва от Книгоиздателство „Польза“ – В. Антик и Ко. Не ми е известно това плагиатство да е разкрито някога, но ще отбележа, че то се отнася не само до названието, логото и външния изглед на корицата, а се разпростира и върху цялостната концепция на руската библиотека – периодичност, поредна номерация, включително и саморекламата чрез публикуване на списък с излезлите и предстоящите заглавия.

Все пак при „Българска антология“ е променен стандартният и за двете поредици джобен формат, като е избран по-голям (близък до днешния 60/84/16). За основния текст е използван шрифт антиква, но при оформлението на корицата и титулните страници са добавени гротескови и рисувани шрифтове. Вътрешното оформление е решено в съответствие с типологията на изданието-антология. Всеки от представените поети „тръгва“ на нова страница с фотопортрет и кратки биобиблиографски данни, набрани с петит под името му. За икономия на място отделните стихотворения (респективно цикли) на съответния автор са разположени едно след друго, разделени единствено от заглавията им, а след последната творба е сложена „концовка“<sup>5</sup>.

### Съставителството

По предложение на издателя със съставянето на „Българска антология“ се ангажират двама млади поети и преводачи – Димитър Подвързачов и Димчо Дебелянов. И двамата нямат собствени книги, но са добре известни на читателите, както и в бохемстващото общество на родните „декаденти“. По-възрастният Подвързачов е безспорният авторитет сред това „рошогаво войнство от дечурлига“ (П. П. Славейков), докато Дебелянов е обичан от всички и талантът му вече е оценен не само от връстниците му, а и от утвърдени творци като Яворов.

Началото на „Българска антология“ ще е сложено в първите дни на септември 1910 г., за което свидетелстват три писма на Дебелянов до Н. Лилиев и едно на Дебелянов до И. Дерменджийска. В първото писмо до Лилиев (8 и 9. IX. 1910) се съобщава: „На такива листчета, Николай, преписваме стихотворенията за Антологията...“ (с. 44)<sup>6</sup>. Във второто (15 и 16. IX. 1910) се споменава, че работата е започнала (с. 51). В третото (23. IX. 1910) вече откриваме повече подробности:

„Приготвянето на антологията поглъща всичкото ни време – мене и на Бащата<sup>7</sup>, и затова не трябва да се сърдиш, ако не можем да ти пишем често. Ще трябва ден по-скоро да си приготвиш портрет и да го изпратиш, защото работата напредва, а без тебе – то се знае – няма да мине, защото мнозина мислим да бъдем представени“ (52–53). А на 12. IX. 1910 г. Дебелянов пише на Иванка Дерменджийска да му изпрати стихосбирката на Д. Габе „Теменуги“, за да подбере от нея нужните му стихове за антологията (с. 144).

От анализа на запазените източници може да се установят принципите на самото съставителство. Включените в книгата поети са предварително избирани и са им изпращани писма-покани, с които са им искани подбрани от тях стихове, а също биобиблиографски сведения и фотографии. Получените произведения са били подлагани на втора селекция, вече от самите съставители. При малцината автори, чиито адреси съставителите не са открили, подборката е била изцяло тяхна. А където е било възможно, поетите са представяни с по една въспителна „автобиографична“ творба.

По-особен е случаят с присъствието на Димитър Полянов в антологията. Поради спречкване с Дебелянов, сочиненият дълги години за *основоположник и класик на пролетарската ни поезия* не разрешава препечатването на вече избраните стихотворения. Раздразнен, съставителят отсича: „И без вашите стихове ще може!“ Тук обаче се намесва Георги Бакалов, който в качеството си на издател не може да допусне отсъствието на своя събрат по идеология в такова представително издание. Така Поляновите стихове излизат без съгласието му и без неговия портрет<sup>8</sup>.

Колко е прецизна селекцията, личи и от следния пример: Дебелянов пише на Лилиев, че от Екатерина Ненчева „нищо сносно не може да се намери“ (с. 52). Оценката му е равностепенна на литературноисторическа прогноза – дълги години тази първа следосвобожденска поетеса беше позната само на специалистите. Но в „Българска антология“ Ненчева е представена с няколко особено сполучливи лирически етюда. Същият подход, т.е. едно физиономично присъствие, е приложен и към други автори, към които съставителите са проявявали – меко казано – скептицизъм<sup>9</sup>. Неиздържали проверката на времето, за да влязат в литературния канон, поети като Григор Лютаков, Роза Попова, Иван Арнаудов, Петър Генов, Димитър Бабев, Иван Карановски, са включени пестеливо и с вкус в книгата – те не толкова обогатяват,

а по-скоро дооформят образа на тогавашната българска лирика.

### Въпроси

„Една антология има за цел да даде картината на едно завършено развитие“ – твърди Гео Милев. И добавя: „Но строгият критицизъм винаги ще елиминира от тази картина всичко, което е само случайност на времето, без трайно историческо значение; на първо място – всяка подражателна или епигонска проява.“<sup>10</sup>

Нека отнесем тия верни разсъждения към „Българска антология“. За да изпълни своето предназначение (*концептуалност, историзъм, критическа оценъчност*), това първо по рода си у нас издание следва да даде отговор на няколко въпроса:

– Защо „от Вазова насам“, а не – примерно – от Ботев, Славейков (Петко или Пенчо), Кирил Христов? Въпросът има критически смисъл, понеже всеки един от посочените поети би могъл да маркира по своему началото на определен период в българската поезия. В този аспект е и изказването на критика Петко Росен в рецензия за „Българска антология“: „Аз не съм чувал досега от никого – пише той – Вазов да е предел или начало на каквото и да било развитие в нашата литература... Друго би било ако за такъв се вземеше Пенчо Славейков. В такъв случай би се удовлетворила амбицията на Кръстева поне.“<sup>11</sup> По спомени на Д. Подвързачов подобен въпрос му е задал и самият Пенчо Славейков<sup>12</sup>.

– Относно количеството и качеството на включените в Антологията поети възникват два подвъпроса:

а) През същата 1910 г., когато е съставена „Българска антология“, Пенчо Славейков в предговора си към „На острова на блажените“ категорично заявява: „Но въпрос е – голям въпрос! – дали е възможна една антология от творения на български поети: Защото поети имаме малко, и още по-малко поезии, от които би могло да се стъкми антология за пред хора. Нашата поезия още не е добила нито характерна, нито своя физиономия.“<sup>13</sup> Значи, по-широко погледнато, работата опира въобще до оправдаността на подобно издание;

б) На какви литературни принципи съставителите са подчинили своя подбор? Дали са ги ръководили обективни ценностни критерии, субективни естетически предпочитания или – не дай си боже – вражди или фаворизации. Или пък подходът е чисто формален – по „списъчен състав“. Отгук и подвъпросът: какво е мястото

на „младите“, т.е. на поетите от приятелския кръг около Подвързачов в „Българска антология“? Иначе казано, съумели ли са съставителите да постигнат баланс, да осъществят „плавно“ прехода между различните „изми“ в поезията ни; дали това, което е представено за „млада“ поезия е равностойно и достойно да съжителства и съперничи със „старата“?

– Не на последно място – има ли първата антология на българската поезия свое място и значение за литературната ни история, т.е. оправдан ли е трудът на съставителите в бъдеще време?

### Отговори

В „Българска антология“ първо и най-представително място е отредено на Иван Вазов. „Младите“ – в това число Подвързачов и Дебелянов – неведнъж са демонстрирали дистанция от народния поет; те имат делото му за изживян, „опълченски“ (Пенчо Славейков) етап в българската литература. Според тях, неможейки да надраснат Вазов, последователите му се превръщат в негови бледи епигони, тъпчеши на едно място в литературната нива. Символ на отживялото и ретроградното за някои радикални естети, за съставителите обаче Вазов олицетворява здравата българска традиция; той е граничната линия, вододелът или крайт начало, ако щете, от което трябва да се тръгне, за да се продължи напред – към подстъпите на европейското изкуство. И ако тогавашната критика не е била подготвена да схване този именно отправен момент, всъщност дълбоко прозрение на двамата съставители поети, то за съвременния литературен изследовател този факт е очевиден.

В статията си „Смъртта на поета“ Подвързачов пише: „Нашите поколения се учиха при него (Вазов – б. м., А. Б.) да четат, да пишат и да обичат страната, която ги е родила. Като плахи палави деца, които дигат празна шумотевица около баща си в здрачената стая – когато мрачевината се съгъставаше, ние тревожно търсихме с очи него: – Той е тук – значи не е толкова страшно...“<sup>14</sup> Димчо Дебелянов пък с присъщия му весело-тъжно-ироничен тон споделя с Лилиев: „Останах смаян от разликата между него (Вазов – б. м., А. Б.) и младите хора, която се хвърля на очи, като се разглеждат и сюжетните му, и чисто технически похвати. С тоя човек като че нищо не ни свързва. При все това той ни е бил учител някога“ (с. 66). Или в по-ранно писмо: „Сега Димитър (Подвързачов – б. м., А. Б.) лежи на кревата, четете стихове от

Вазовите „Звукове“. Смеем се, чудим се, възхищаваме се, подиграваме се“ (с. 44).

Независимо от принадлежността си към модернизма, Подвързачов и Дебелянов са обладавали и отговорно историческо мислене, и художествен усет, за да защитят Вазовата позиция на поетически първомайстор на една литературна епоха, която мнозина определят като *епоха на Иван Вазов и Пенчо Славейков*. Дори и чисто количествено двамата са представени равностойно. Същото важи и за други „антиподни двойки“ поети – Пейо Яворов и Кирил Христов, Стоян Михайловски и Цанко Церковски, Никола Ракитин и Теодор Траянов...

Тук неминуемо се намесва един социопсихологически фактор, който преди години и по друг повод си позволих да нарека „за нравствеността в литературната всекидневна“. Кратко казано, става дума за неща, случващи се извън пространството на литературния текст, т.е. в полето на личностните взаимоотношения между пишешите, ала неизбежно рефлектиращи върху взаимното публично оценностяване – литературно и нелитературно – на същите тези пишешци. Тъкмо за този „литературен бит“ (по израза на Ейхенбаум) си дава сметка Дебелянов, когато в писмо до Лилиев казва: „Залисан съм много, както и Баштата с приготвянето на антологията, която ако не други, ще има поне тези заслуги, че пораздвижи малко писателите – поетите, разбуди спящи интриги и показа пред нас, българския поет – голям или малък – във всичката му човешка нищета. Дребни амбиции, дребни хора, способни за реклама да се унижават и пред такива незначителности, каквито сме ние „съставителите“ като поети...“ (с. 47). В този извънлитературен междуличностен контекст са и повечето критики срещу съставителите, отправени в печата. Ако е нужен коментар на упреците, че в антологията са попаднали „случайни“ поети, като Ал. Божинов, Роза Попова, Ал. Балабанов, а не са включени такива като Хр. Силянов, Ал. Кипров, Пепо (Вл. Попанастасов), той би бил, че мярката на критикуващите не сочи принципност и висок естетически критерий, а по-скоро издава техните приятелски предпочитания.

Анализирайки общия проблемно-художествен облик на антологията, забелязваме превеса на лирико-философското, индивидуалистичното и психологическото начало. Нелишен от субективизъм (просто защото отговаря на естетическата концепция на съставителите), този принцип на подбор има обаче и предимство – придава хомогенност и завършеност на сборника. Само това

може да обясни отсъствието на творби от Вазовата „Епопея на забравените“, на Пенчо-Славейковите „Коледари“, на Кирил-Христовата „Русалка“, на Яворовата „Градушка“; отсъствие, което е забелязано от вещия критик Петко Росен<sup>15</sup>.

Едновременно приемници и обновители на поетическата ни традиция, неколцина млади творци се явяват в последните страници на „Българска антология“. Стихове като „Есен“, „Пеперуди“, „Утрин“, „Пред първи акт на Лоенгрин“, „Томление“ на Лилиев, „Черна песен“, „Лъст“, „Отмината“, „Never More“, „Отгласи“ на Дебелянов, „Градът“ на К. Константинов, „Листопад“ на Л. Стоянов, „Водни лилии“, „Нощна буря“ на Ем. Попдимитров ще останат сред перлите на българската лирика. Макар и ненатрапливо – от над 320-те страници на антологията те заемат едва трийсетина, – *рошоглавото войнство* навлиза със самочувствие в храма на поезията. Но и толкоз скромното им присъствие се зловиди. Например някой си Соколов (вероятно псевдоним) казва, че това са „поети, които никога не са сънували, че ще бъдат такива“<sup>16</sup>, а Сириус (псевд. на Ненчо Илиев) безцеремонно заявява, че „поети като Димча в България има цяла армия“ и нарича двамата съставители „петнайсетостепенни поети“<sup>17</sup>.

В отзивите за „Българска антология“ (от прегледаните девет само един е утвърждаващ!) се оглеждат (около)литературните нрави у нас в края на един преходен за литературата ни период. Защото в нейната критическа рецепция не участва елитът на тогавашната критика (нито по-старите д-р Кръстев, П. П. Славейков, Б. Ангелов, Й. Маринополски, нито по-младите Б. Пенев, Вл. Василев, М. Арнаудов) с изключение на Ал. Балабанов<sup>18</sup>, който е ласкаво-снизходителен, и П. Росен<sup>19</sup>, чиито една-две уместни забележки се дават в порая от крайности. Оказва се, значи, че критическата ни мисъл не е подготвена да отреагира адекватно на усилията на двамата съставители да представят изчерпателно противоречивия, криволичещ път на българската поезия през тази гранична епоха.

Но и самата антология е белязана (в най-добрия смисъл) от това преломно време. Като прецедент, влечащ след себе си много рискове, тя съумява да синтезира в единна динамична цялост основните за епохата проблемно-естетически формации – реализъм и новоромантизъм (последния в двата му подвида: индивидуализъм и символизъм), селектирайки техните представителни творчески фигури и произведения. За да

се убедим в устойчивостта на съставителския избор, ще си позволим една съпоставка. Втората в хронологичен ред антология на лириката ни, озаглавена „Български поети“<sup>20</sup> (1922) и съставена от Христо Цанков-Дерижан, заличава от списъка на поетите, включени в „Българска антология“, Д. Полянов, Ал. Божинов, Гр. Лютаков, Р. Попова, И. Булев, Ек. Ненчева, К. Константинов – общо седем имена. Прибавени са пак толкова: Хр. Ботев, И. Грозев, Д. Подвързачов, Хр. Цанков-Дерижан, Н. Райнов, Й. Стратиев, Й. Стубел. Простата сметка показва, че по преценка на съставителя за повече от едно десетилетие в лириката ни са се явили само три нови имена, достойни за антологично представяне – Стубел, Стратиев и Райнов, – всички останали са творили през предишните. А фактът, че Хр. Цанков-Дерижан сам себе си е включил с два и половина пъти повече стихотворения от Ботев, потвърждава тъжните Дебелянови откровения, цитирани по-горе.

Случаят с Дерижан провокира още една съпоставка с нравствени измерения. Както казахме, в „Българска антология“ само единият от съставителите (Дебелянов) присъства със свои творби. Другият (Подвързачов) е предпочел да даде път на по-младите си колеги, които пък са го провъзгласили за свой духовен баща. Че хумористът Хамлет, принц Датски и преводачът Д. Подвързачов не е ценял себе си като поет, свидетелства „Автобиография“-та, публикувана тъкмо в антологията на Дерижан. Там е написано: „...присъствието ми във вашата антология е странно преди всичко за мене, а сетне за читателите. Поет! – Охо! Аз винаги съм си представлявал поета далеко, далеко не това“<sup>21</sup>. Дебелянов обаче мислел иначе и настоявал творби на Бащата да участват в тяхната „Българска антология“. А своите изключвал. Така, по спомени на Чудомир, се стигнало до взаимни „надхитрявания“: „Единият занесе тайно стихове на другия, но той го издебне и ги вземе от печатницата. И това продължи доста време, докато най-после Подвързачов се наложи и в антологията влезе само Димчо.“<sup>22</sup>

\* \* \*

Ако казаното дотук не е отговорило задоволително на въпроса относно културното значение на „Българска антология“, то нека в заключение добавим още малко. Стойността на такава книга може да се установи едва когато годините отвейт страстите и пристрастията. Така сборникът на Дебелянов и Подвързачов става пръв

източник и модел при изготвянето на по-сетнешните поетични антологии. Например, „Български поети“ на Христо Цанков-Дерижан, която излиза цяло десетилетие по-късно, но чийто подбор в голяма степен е заимстван от „Българска антология“. Друг поет, издател и съставител на антологии – Гео Милев – със сигурност също я е имал предвид, подготвяйки своята „Антология на българската поезия“ (1924). И в нея авторите са подредени по хронология, придружени са с портрети (но рисуващи), разположението на стиховете е на същия принцип. Но що се отнася до концептуализма, за който вече неведнъж стана дума, тук съставителят доразвива и даже радикализира възгледите на Подвързачов и Дебелянов, свеждайки само до 18 имената на представените поети.

За социокултурното битие на „Българска антология“ можем да съдим и от запазените свидетелства. Един личен екземпляр на Христо Чолчев, съхраняван в Националния литературен музей, показва с какво доверие я е ползвал той за препечатване на отделни стихотворения в редактирания от него „Вестник на жената“. Тихомир Геров, казармен другар и свидетел на трагичната гибел на Дебелянов, разказва как войниците са я четяли и препредавали „от ръка на ръка“<sup>23</sup>.

През 1932 г. Теодор Траянов ще нарече „Българска антология“ *историческа*, тъй като в нея на младите тогава символисти е отделено значително място. Поетът иска да каже, че това издание фактически *легитимира българския символизъм*, равнопоставяйки го на останалите литературни направления<sup>24</sup>. Можем разбира се да добавяме и ред още спомени и изказвания на различни творци и интелектуалци, признаващи, че антологията им е била своеобразен буквар по поезия. Но не бива да пропускаме и друго – че с излизането на тая книга у нас *начева съществуването си един колкото литературен, толкова и издателски „жанр“*, който търпи падове и възходи през годините, за да оформи своята богата традиция.

#### БЕЛЕЖКИ

<sup>1</sup> На корицата и титула на „Българска антология“ е отбелязано, че книгата е излязла през 1910 г, но поради общата печатарска стачка отпечатването ѝ се е забавило и тя се появява през януари 1911 г.

<sup>2</sup> Чилингиров, Ст. Димчо Дебелянов. – В: Чилингиров, Ст. Моите съвременници. С., 1955, с. 155.

<sup>3</sup> Далчев, Ат. Фрагменти. – В: Далчев, Ат. Съчинения в два тома. Т. 2. Проза. С., 1984, с. 50.

<sup>4</sup> Милев, Г. Кратка история на българската поезия. (Предговор.) – В: Милев, Г. Антология на българската поезия. С., 1924, с. 20.

<sup>5</sup> *Концовка* (рус.) – графично (сюжетно, орнаментално или декоративно) изображение, което маркира края на части (глави, раздели) от основния печатен текст. Широко се употребява при линотипния и монотипния набор. Понастоящем се използва в изданията, оформени в „ретро“-стил.

<sup>6</sup> Писмата са цитирани по: Дебелянов, Д. Съчинения в два тома. Т. 2. Проза, писма. С., 1974. След всеки цитат в скоби се посочва страницата.

<sup>7</sup> Така принадлежащите към неговия кръг са наричали помежду си Димитър Подвързачов.

<sup>8</sup> Вж. Полянов, Д. Спомените ми за Димчо Дебелянов. – В: Димчо Дебелянов. Брой единствен по случай тридесет години от смъртта му. 1946, с. 5.

<sup>9</sup> В цитираното писмо Дебелянов пише: „И бащата и аз дохождаме до убеждението, че българска поезия всъщност няма. Всичкото е вятър работа. От дъртите, да не кажа старите, изборът е по-лесен; но от младите – много тежка работа. А пък не може да се игнорират“ (с. 52).

<sup>10</sup> Милев, Г. Цит. съч., 18–19.

<sup>11</sup> Вж. сп. „Възраждане“, № 1, 1911. Тук авторът има предвид амбицията на д-р Кр. Кръстев да утвърди Пенчо Славейков като основоположник на модерната българска лирика.

<sup>12</sup> Вж. Подвързачов, Д. Как се запознах с Пенчо Славейков. – Литературен час, № 11; 1935.

<sup>13</sup> Славейков, П. Предговор. – В: На острова на блажените. Антология. Биографиите са написани, а стиховете преведени от Пенчо Славейков. С., 1910, с. 5.

<sup>14</sup> Зора, № 703, 26 септ. 1921, подпис Хамлет, принц Датски.

<sup>15</sup> Росен, П. Българска антология. – Възраждане, № 1, 1911.

<sup>16</sup> Просвета, № 9–10, 1910.

<sup>17</sup> Пряпорец, № 8, 12 ян. 1911.

<sup>18</sup> Вж. Пряпорец, 15 ян. 1911.

<sup>19</sup> Вж. Росен, П. Цит. съч.

<sup>20</sup> Тази антология е издание на Министерството на народното просвещение, т.е. има характер на официално признание.

<sup>21</sup> Подвързачов, Д. Автобиография. – В: Български поети. Антология. С., 1922, с. 479.

<sup>22</sup> Чудомир, Не е лесна работа да си писател. – Септември (Стара Загора), № 56, 14 май 1964.

<sup>23</sup> Геров, Т. В казармата и на фронта с Димчо Дебелянов. С., 1957, с. 30.

<sup>24</sup> Генадиев, И. Един час при Теодор Траянов. – Литературен глас, 1932, № 144, с. 3.